

ნინო ჟვანია
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

**ჯემალ ქარჩხაძის რომან „მდგმურის“ თარგმნის ზოგიერთი
თავისებურების შესახებ**

ჯემალ ქარჩხაძის რომანი „მდგმური“ მოგვითხრობს ახალგაზრდა მამაკაცზე, რომელიც ცხოვრობს თბილისში. ის სავსეა ცხოვრებისეული იდეალებით და თან გატაცებულია ძველი ეგვიპტის კულტურით, თუმცა მალევე აღმოჩნდება მრავალი რთული დილემის წინაშე, რომელთა გადაწყვეტა სიკვდილ-სიცოცხლის საკითხია. რომანი დაწერილია ისეთი მხატვრული მეთოდით, როგორიცაა მაგიური რეალიზმი. ამ მეთოდისთვის დამახასიათებელია სიმბოლოებისა და ხატების ხშირი გამოყენება, ლეგენდების ან ფოლკლორული ელემენტების ჩართვა, დროისა და სივრცის ტრადიციული დინების შეცვლა, ასევე დამახასიათებელია ავტორების მიერ დიად დატოვებული ფინალი. ზუსტად ეს ელემენტები შეიძლება ჩაითვალოს იმ ფაქტორებად, რომლებიც მთარგმნელისთვის თარგმნის პროცესს ართულებენ. როგორც ამბობდა ნეტარი ეირონიმე სტრიდონელი, რომელმაც ბიბლია ლათინურ ენაზე თარგმნა, „თარგმანში მე გადმოვცემ არა სიტყვასიტყვით, არამედ აზრით“ („В переводе я передаю не слово в слово, а мысль в мысль“), რაც იმას ნიშნავს, რომ მთარგმნელისთვის არასაკმარისია მხოლოდ ენების ცოდნა. იგი ისე, როგორც არავინ, უნდა ჩასწვდეს ავტორის მთავარ ჩანაფიქრს, მის ადგილზე უნდა იმყოფებოდეს მუშაობის დროს და, რიგითი მკითხველისაგან განსხვავებით, მას არაფერი არ უნდა გამოეპაროს.

თარგმანის პროცესისას კიდევ ერთი დაბრკოლება აღმოჩნდა ტექნიკური მხარე. კერძოდ კი ის, რომ კარგი და ახალი რუსულ-ქართული თუ ქართულ-რუსული ლექსიკონების რიცხვი საკმაოდ მცირეა. ხანდახან ეს პრობლემა გვარდებოდა შუამავალი ენის დახმარებით, რომლის ფუნქციასაც ასრულებდა ინგლისური ენა. ანუ, თავდაპირველად, სიტყვა ითარგმნებოდა ინგლისურად, ხოლო შემდგომ ინგლისურიდან რუსულად.

მიუხედავად ზემოთხსენებული დამაბრკოლებელი მიზეზებისა, მთარგმნელს სამუშაო პროცესს ძალიან უიოლებს ის ფაქტორი, რომ რომანი შესრულებულია თანამედროვე ქართული ენით, რაც იძლევა იმის საშუალებას, კითხვები არ გაჩნდეს რაიმე სიტ-

ჯემალ ქარჩხაძის რომან „მდგმურის“ თარგმნის ზოგიერთი თავისებურების შესახებ

ყვისა თუ ფრაზის აზრობრივ მნიშვნელობასთან დაკავშირებით, ანუ არ საჭიროებს სპეციალური ლექსიკონების გამოყენებას.

კიდევ ერთ მნიშვნელოვან ფაქტორად, რომელიც თარგმნის პროცესს ძალიან აიოლებს, შეიძლება ჩაითვალოს კულტურათაშორისი მსგავსება, ანუ არსებული საბჭოთა საქართველოსა და რუსეთის კულტურული რეალიები.

1. ყველა ენის ყველა მხატვრულ ტექსტში არის ისეთი ელემენტები, რომლებიც არ ითარგმნება. ამ შემთხვევაში საუბარია ფორმალური თარგმანის შეუძლებლობაზე. „უთარგმნელის“ ერთ-ერთი კატეგორია არის ფრაზეოლოგია, რომელიც ნებისმიერი ენის საგანძურია. წინამდებარე ნაშრომში ფრაზეოლოგიამ შეადგინა პირველი ჯგუფი. ჯემალ ქარჩხაძესთან ფრაზეოლოგიზმები და იდიომები უხვად არის გამოყენებული. მაგალითად, რომანში გვხვდება იდიომა **„წელებზე ფეხს ვიდგამთ“**. რა თქმა უნდა, რუსულ ენაში არ არსებობს სიტყვასიტყვითი თარგმანი, თუმცა მასში, როგორც ფრაზეოლოგიზმებით მდიდარ ენაში, მოიძებნება მრავალი ანალოგიური მნიშვნელობის იდიომა. მთავარი თავსატეხი გახდა ისეთის შერჩევა, რომელიც სტილისტურად ორიგინალს გაუტოლდებოდა. ასეთად მიგვაჩნია ფრაზეოლოგიზმი **„Работать засучив рукава“**.

- ✓ **„შოლტიციით ტანი“**. ქართულ ენაში ძალიან ხშირად გვხვდება ასეთი ფრაზა, რომელიც გამოიყენება ღამაში და ტანადი ქალის აღწერის დროს. მაგრამ არცერთ ლექსიკონში ამ სიტყვას არ აქვს რაიმე სხვა მნიშვნელობა, გარდა მათრახისა, რომელიც ცხენის გაჭენებისთვის გამოიყენება. ხოლო რუსულ ენაზე შოლტი ითარგმნება როგორც „хлыст“, რომელსაც ტანის აღწერისას ან ტანთან შედარებისთვის არ გამოიყენებენ. თუმცა, თუ ოჟეგოვის ლექსიკონში მოვძებნით ამ სიტყვის მნიშვნელობას, ვნახავთ რომ ის განიმარტება ასე: тонкий и гибкий (твёрдый прут, утончающийся к концу, с рукоятью на толстом конце, служит для управления лошадью), რის შედეგადაც გადავთარგმნეთ ეს ფრაზა, როგორც **„гибкий стан“**.

- ✓ **„წახნაგოვანი ყელი“**. წახნაგოვანის თარგმნის დროს, რომელიც გადაითარგმნა, როგორც „гранёный“ (რომელიც მხოლოდ ჭიქის აღწერის დროს გამოიყენება (гранёный стакан)) ისევ მივმართე სინონიმებს, კერძოდ კი „თლილს“, რომელმაც სავსებით გაიმეორა ორიგინალის ეფექტი: **„точёная шея“**.

2. მეორე ჯგუფს შეადგენენ რთულად გადასათარგმნი სიტყვები და უეკვივალენტო ლექსიკური ერთეულები.

- ✓ მაგალითად, რომანში გვხვდება სიტყვა **„ზონზროხა“**, რომელზეც თავდაპირველად მხოლოდ ქართული სინონიმები მოიძებნა – ზორბა და დონდლო, ხოლო

ზორბა გადაითარგმნა, როგორც „дюжая, здоровенная, кобыла“. „დონდლო“ კი „рохля, дряблая“. ბუნებრივია, რადგანაც საუბარი იყო მოსული ტანის გოგოზე, თან დამცინავი ტონით, შესაბამისად გადაწყდა სიტყვა „здоровенная“-ს გამოყენება, რადგან სიტყვა „дюжая“ უფრო ძველია და ლიტერატურულია, ხოლო ჩვენ ამ შემთხვევაში უფრო თანამედროვე სასაუბრო ფორმა გვჭირდებოდა.

- ✓ „თქვენც არ მომიკვდეთ!“ . ქართული ენა მდიდარია მსგავსი ფრაზებით, რომელთა თარგმნა შეუძლებელია. ეს ფრაზა ითქმის ირონიული გაგებით, თან გაკვირვებას გამოხატავს, და გამოიყენება შეწინააღმდეგების, დაუთანხმებლობის, შედავების, უარის თქმის მნშვნელობით: „Ишь-ты!, **Как же!**, **Как бы не так!**“ არჩევანი გაკეთდა მეორე ვარიანტზე, როგომელიც ყველა ზემოხსენებულ კრიტერიუმს აკმაყოფილებს, თან უფრო სასაუბრო სტილს ეკუთვნის.
- ✓ „წიგნი მოვიჩოჩე“. არც ერთ ლექსიკონში ამ სიტყვის თარგმანი რუსულ ენაზე არ აღმოჩნდა, თუმცა ქართულ ლექსიკონებში მოიძებნა სიტყვა მიჩოჩვას სინონიმი: ცოცვა, რომელიც არ გამოგვადგა აზრობრივად, ხოლო სიტყვა ცოცვას ინგლისურად მოექებნა ასეთი თარგმანი: „crawl“, რომელიც რუსულზე გადაითარგმნა, როგორც „медленное движение, ползание“, რის გამოც ეს ფრაზა გადაითარგმნა, როგორც: **Я медленно пододвинул книгу к себе.**
- ✓ „კაცო!; შე კაცო!“. ყველასათვის ნაცნობი და ხშირად გამოყენებული სიტყვა რუსულ ენაზე პირდაპირ არ ითარგმნება. თუმცა, ზოგიერთ შემთხვევაში, მაინც თარგმნიან, როგორც „друг, парень“, თუმცა მთარგმნელმა გადაწყვიტა გამოეყენებინა ტრანსლიტერაცია და დატოვა ეს სიტყვა უცვლელად, **Кацо**, რათა კოლორიტი შეენარჩუნებინა.
- ✓ სიტყვა „ჩაიქირქილა“, ისევე როგორც „ქირქილი“, ვერ გადაითარგმნა რუსულ ენაზე, თუმცა უნივერსალურ ენციკლოპედიურ ლექსიკონში განიმარტა, როგორც „ჩუმი სიცილი“, ხოლო ზემოგურულ მარგალიტებში, როგორც „ხითხითი“, რომელიც, თავის მხრივ, რუსულად გადაითარგმნა, როგორც „хихиканье“.
- ✓ თარგმანისას წავაწყდით ისეთ პრობლემებს, როგორებიცაა უთარგმნელი არსებითი სახელი. ამ შემთხვევაში ვთარგმნიდით ერთფუძიან ზმნას. მაგალითად, წინადადებაში „საწყალი ნინელი იყო ჩვენი პატრონი და მომხედავი“ ჩვენ თუ გადავთარგმნით პატრონს და მომხედავს, როგორც არსებით სახელებს, გამოვა ძალიან მშრალი წინადადება: „Бедная Нинели была нашей хозяйкой и опекуном“. თუმცა, თუ ამ სიტყვებს ზმნებად ვაქცევთ, მნიშვნელობა არ შორდება ორიგინალს და სტილისტურადაც უფრო მომგებიანია: **„Бедная Нинели оберегала и опекала нас“.**

3. მესამე ჯგუფში გაგაერთიანეთ შემდეგი ფრაზები ან წინადადებები, რომელთა გადათარგმნა ასევე დიდ სირთულეს წარმოადგენდა, თუმცა არა უთარგმნელობის გამო, არამედ სტილისტური ელფერისა და კოლორიტის შენარჩუნების სირთულის გამო. მაგალითად, ფრაზა „**შავ თვალებში შეგუბებული გაკვირვება კიდევ უფრო გაიზარდა**“, რომელიც ლექსიკონების დახმარებით ძალიან მარტივად შეიძლებოდა გადათარგმნილიყო, ასევე გახდა საფიქრალი ობიექტური მიზეზის გამო: ფრაზაში „застоявшееся в черных глазах удивление...“ სიტყვა „застоявшееся“ არის როგორც აზრობრივად არარელევანტური, ასევე სტილისტურადც არ უხდება წინადადებას. ამიტომაც ავირჩიეთ სიტყვა „застывшее“, რომელიც რუსულ ენაში ხშირად გამოიყენება „შეგუბებულის“ მნიშვნელობით, თან ამ სიტყვას აზრობრივად ძალიან არ შორდება (დაგუბება-застой, застояться=застыть на месте (ორივე შემთხვევაში უმოძრაობას ნიშნავს)): **Удивление, застывшее в черных глазах, выросло ещё больше.**
- ✓ „ჩვენ ილუზიურ სამყაროში ვცხოვრობთ, ჩემო ვარდენ. ილუზიურ სამყაროში ერთადერთი ჭეშმარიტება არის ოცნება. ჩვენ კი ოცნებას ცხვირსახოცად ვხმარობთ: ამოვიღებთ ჯიბიდან და მჭახე ოფლს ვიწმენდთ. ჰაერი ოფლისა და ელექტრონის სუნით გაიჟღინთა. შეწუხებული ღმერთები სამყაროს სიღრმეში გაუჩინარდნენ და ახლა იქ, სამშვიდობოს გასულნი მხრებს იჩეხავენ და შუბლშეჭმუნული ფიქრობენ იმაზე, თუ როგორ მოხდა, რომ ადამიანმა, ამ უსუსურმა და უილაჯო არსებამ, მათს ყოვლისშემძლე გავლენას თავი დაადწია. ადამიანი მანქანებისა და მჭახე ოფლის ანაბარა დარჩა. ნინელი მოკვდა, რათა ღმერთივით გაქცეოდა მჭახე ცხოვრებას, და შენ სიბინძურეში ამოიხრჩობი არა იმის გამო, რომ მომხედავი და სახლის დამლაგებელი არავინ გეყოლება, არამედ იმის გამო, რომ ნინელი მოგიკვდა, როგორც ოცნება, რომლითაც იატაკს გვიდი და ლოგინს ბერტყავდი. აქ რატომღაც გამეცინა. არ ვიცი, იქნებ ჩემდაუნებურად ვარდენ მექვებიშივილის სახის გამომეტყველებას მივაქციე ყურადღება. მერე განვაგრძე, ოცნება ჩვენს უკან დარჩა ანთებული პროექტორივით. მაგრამ ჩვენი მოასფალტებული და კრიალა ქუჩები პროექტორის შუქს ბეჯითად ირეკლავენ და უკანვე აბრუნებენ. ეს ქალი ამომავალი მზეა. ხედავ, შუბლზე ნათელი რომ ადგას?“

Мы живём в иллюзорном мире, мой Варден. В иллюзорном мире единственной истиной является мечта. А мы пользуемся ею как платком: достаём из кармана и вытираем терпкий пот. Воздух пропитался запахом пота и электрона. Потревоженные боги исчезли в глубине мира и сейчас там, в безопасности, пожимают плечами и, нахмурившись, думают о том, как же так случилось, что человек, это слабовольное и беспомощное создание, освободилось от их

всемогущего влияния. Человек остался на произвол машин и терпкого пота. Нинели умерла, чтобы, подобно богу, сбежать от терпкой жизни, а ты утонешь в грязи не от того, что некому будет присмотреть за тобой, а от того, что Нинели умерла, как твоя мечта, которой ты подметал пол и вытряхивал постель. – Здесь я почему-то засмеялся. Не знаю, может я невольно обратил внимание на выражение лица Вардена Меквабишвили. Затем продолжил. – Мечта осталась за нашими спинами как зажжённый прожектор. Но наши асфальтированные и блестящие улицы прилежно отражают свет прожектора и возвращают его назад. Эта женщина – восходящее солнце. **Ты видишь свет во лбу?**

ამ აბზაცის მთლიანად მოყვანა მნიშვნელოვანია იმის გამო, რომ მასში ბევრი რთული ფრაზა და წინადადება გვხვდება, რომელთა ნაწილების დაკავშირება საკმაოდ საპასუხისმგებლო იყო მთლიანი წინადადების ორიგინალური აზრისა და კოლორიტის შესანარჩუნებლად. ასე, „სამშვიდობოს გასულნი“ რუსულ ენაზე არ გადაითარგმნა, თუმცა ქართულ სინონიმთა ლექსკონში მას მოეძებნა სინონიმი „ხსნა“, რომელიც რუსულად ითარგმნება, როგორც „спасение, избавление (от опасности)“, თუმცა გადავწყვიტეთ გამოგვეყენებინა ამის ეკვივალენტად არსებითი სახელი და, ჩვენი აზრით, ყველაზე რელევანტურია სიტყვა „безопасность“.

ფრაზა „მხრებს იჩეხავენ“ გადაითარგმნა ინგლისური ენის მეშვეობით: „shrugging“, რაც რუსულად ითარგმნა „пожимать (плечами)“.

ფრაზამ „ხედავ, შუბლზე ნათელი რომ ადგას?“ ერთადერთი ასოციაცია გამოიწვია ლიტერატურიდან, კერძოდ კი პუშკინის ზღაპრიდან „Сказка о царе Салтане“, რომლის არსებობა ასეა: „А во лбу звезда горит“. zustad aman gadagvaTargmnina pirveli fraza rogorc: **Ты видишь свет во лбу?**

- ✓ „სიბნელე ყველა ჯურღმულიდან ამოიხაპა და ყველა ბუნდოვნება მკაფიო აზრით შეიძოსა“. – Все тущобы излились темнотой и всякая двусмысленность облачилась в чёткую мысль. სიტყვა „ამოიხაპა“ ითარგმნება რუსულად, როგორც вычерпать, черпать, თუმცა ინგლისურად ის ასე ითარგმნება: pouring out, რაც ზოგიერთ ლექსიკონში რუსულ ენაზე ითარგმნება, როგორც „выливание, изливающий“. სიტყვა „ბუნდოვნება“ არის „расплывчатый, смутный“, თუმცა ამ სიტყვებს რუსულ სინონიმთა ლექსიკონში მრავალი სინონიმი მოეძებნა, მაგრამ მეტი ექსპრესიულობისთვის არჩევანი გაკეთდა სიტყვაზე „двусмысленность“, როგორც ფრაზის „чёткая мысль“ პირდაპირი აზრობრივი დაპირისპირება, რომლებსაც ამავე დროულად ერთი ფუძე აქვთ.

ჯემალ ქარჩხაძის რომან „მდგმურის“ თარგმნის ზოგიერთი თავისებურების შესახებ

- ✓ ალბათ გამოგიცდიათ ასეთი რამ, უეცრად რომ **გულ-ღვიძლი მოგეშხამებათ**, სულში რაღაც **მძალე გრძნობა ჩაგისახლდებათ**, რაც აქამდე სიხარულის მომნიჭებელი, მტკიცე დასაყრდენი და უტყუარი ამოსავალი წერტილი გეგონათ, ერთბაშად ხელიდან გაგისხლტებათ და ყველაფერი უაზროდ და ფუჭად მოგეჩვენებათ.

Вы, наверное, испытывали такое чувство, когда, **отравившись**, в душе **поселяется какое-то горькое чувство**, и то, что до этого казалось доставляющим радость, являющимся твёрдой опорой и верной исходной точкой, вдруг ускользает из рук и всё начинает видаться бессмысленным и напрасным.

ჯემალ ქარჩხაძე ძალიან თავისუფალია, მარტივად ქმნის ახალ ფრაზებს. ამიტომ მთარგმნელსაც უხდებოდა საკმაოდ თამამი გადაწყვეტილებების მიღება. მაგალითად, ფრაზა **გულ-ღვიძლი მოგეშხამა** ვერსად მოიძებნა, რის გამოც გადაითარგმნა მხოლოდ მეორე ნაწილი, ხოლო სიტყვა **მძალე** რუსულად გადაითარგმნა, როგორც **прогорклое, тухлое**, რაც გრძნობის გამომხატველი არაა, ის მხოლოდ გემოს ან სუნს გამოხატავს, ხოლო პირველის სინონიმი აღმოჩნდა горький, რაზეც შეჩერდა არჩევანი.

Nino Zhvania

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Translating difficulties of the novel "The Tenant"

Summary

Translation is widely regarded as both a contentious and creative process; one that spurs inquiry, criticism and deep discussion. Contrary to popular belief, translation is not a mechanical process dependent upon the transfer of words from one language to another. Rather, it is a transfer of ideas between cultural spaces; requiring broad erudition, careful analysis, meticulous observation skills, a sharp intuition, as well as an open-minded and tolerant disposition on the part of the translator.

The present article examines Jemal Karchkhadze's translation of the novel "The Tenant," from Georgian to Russian for the first time and highlights concerns on the lack of attention that is extended to Russo-Georgian scientific-cultural relations and in particular, literary interconnectivity and developments in this field. Given the tensions between Georgia and Russia in recent years, paying tribute to examples of positive collaboration, however small, will contribute to restoring healthy relationships between both parties in the long term. As such,

this study helps to exemplify a translation case that is both accurate and culturally sensitive. During the research process a pragmatic, adequate and ‘incomplete translation’ approach was identified. This means that the translation mirrors the original text and expresses the same communicative goals including the original version’s plot and notes its omissions and contradictions. For classification purposes, any difficulties that were encountered have been grouped accordingly. The first group is made up of phraseologies and idioms, or so-called “untranslatable” elements. The second group houses difficult words to translate, otherwise known as “unequal vocabulary units.” Finally, the third group consists of additional phrases or sentences that were difficult to translate mainly due to the complexity of upholding stylistic integrity.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ქარხიაძე, ჯ. (2016). *მღვდური. ქარხიას გამომცემლობა.*

Ожегов, С. И., Шведова, Н. Ю. (1949-1992). *Толковый словарь*

Ожегова. (Электронный ресурс). URL: [http://dic. Acad](http://dic.acad)

Паршин, А. (1999). *Теория и практика перевода.* СГУ

<http://flibusta.is/b/196428/read>

[https://www.babla.ru/%D1%80%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9-](https://www.babla.ru/%D1%80%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9/)

[D0%B8%D0%B9-](https://www.babla.ru/%D1%80%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9/)

[%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D1](https://www.babla.ru/%D1%80%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9/)

[%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9/](https://www.babla.ru/%D1%80%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9/)

<https://sinonim.org/>

<http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php>

<http://idioms.tsu.ge/>